

19-мавзу.Фавқулодда вазиятлар юз берганда аҳолини огоҳлантириш тартиби.

Режа:

- 1. Аҳолини огоҳлантириш усул ва воситалари.**
- 2. Хужум хавфи ҳақида аҳолини огоҳлантириш.**
- 3. Огоҳлантириш сигналига мувофиқ ҳаракатланиш қоидалари.**

ТАЯНЧ ТУШУНЧАЛАР: *ахборот узатиш воситалари, сигнал берувчи воситалар, марказлашган хабар бериш тизими, хабар беришнинг чекланган (локал) тизимлари, кўчма алоқа воситалари.*

Радиоэшиттириш ва телевидение республика аҳолисига фавқулодда вазиятлар ҳақида хабар бериш ва оммавий ахборотни етказишнинг асосий воситалари ҳисобланади.

Фавқулодда вазиятларда аҳолини огоҳлантиришнинг асосий усулларида бири давлат ёки маҳаллий ахборот узатиш воситалари (телевидение, радио, интернет) орқали оғзаки хабар бериш ҳисобланади. Фуқаро муҳофазаси хабар бериш сигналлари ва тегишли ахборот бутун ҳудудга ёки фавқулодда вазият хавфи туғилган ҳудудга берилиши мумкин. ФВДТда радио, радиореле, симли ва сигнал берувчи алоқа воситали ишлатилади.

Сигнал берувчи воситалар - ахборот бериш, бир-бирини таниб олиш ҳамда хабарлаш, бошқариш ва ўзаро ҳамкорлик қилиш сигналларини бериш учун ишлатиладиган эшит, кўриш, радиотехника воситаларидир.

Овозли хабарларни Алоқа вазирлигининг ёки давлат телерадио эшиттириш студияларининг малакали суҳандонлари вилоят, шаҳар, қишлоқлар маъмурий марказлари студияларининг, халқ хўжалиги иншоотлари нозимлик пунктлари суҳандонлари эшиттиради. Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар фавқулодда вазиятлар бошқармалари асосланган овозли хабарлар матнини давлат ва рус тилларида ишлаб чиқишлари, уларни магнит тасмасига видеокассетага ёзиб кўйишлари керак. Магнит тасмасидаги ёзувлар (видеокассеталардаги) фавқулодда вазиятлар бошқармасида [тезкор

навбатчида) ва иншоотларда ҳамда Алоқа вазирлигининг ва Давлат телерадиосининг студияларида (шу жумладан Фавқулодда вазиятлар вазирлиги шаҳардан ташқари Бошқарув пунктларида ва вилоят фавқулодда вазиятлар бошқармаларида ҳам) белгиланган тартибда уюшқоқлик билан сақланиши керак.

Овозли ахборот беришдан аввал **"Диққат барчага!"** огоҳлантириш сиренада бонги чалинади. Уни эшитган захоти, телевизор ва радиоприёмникларни ёқиш зарур ва берилаётган сўрсатмаларга қараб ҳаракатланиш лозим.

Замонавий воситалар орқали аҳоли муҳофазасини муваффақиятли ташкил этиш аҳолини ўзини тутиши ва ҳаракатланиш қоидаларини мукаммал ўзлаштиришига, фавқулодда вазият вақтида тўғри ҳаракатланишини ташкил этишга ва фуқаро муҳофазаси огоҳлантириш сигналларига мувофиқ фаолиятни амалга оширишларига боғлиқ бўлади.

Огоҳлантириш сигналига мувофиқ ҳаракатланиш.

Аҳолини ўз вақтида турли хавф-хатардан бевосита огоҳлантириш мақсадида фуқаро муҳофазасининг огоҳлантириш сигналлари берилади: "ҳаво ҳужуми!", "Радиацион хавф!" ва ҳ.к.

Хабар бериш тизими марказлашган ва чекланган қуйитизимларга бўлинади.

Марказлашган хабар бериш тизими деганда тинчлик ва харбий ҳаракатлар даврида фуқаро муҳофазасига масъул ходимларга ҳамда республика аҳолисига сигнал ва керакли ахборотларни тезликда етказиб беришга мўлжалланган техник воситалар, алоқа канали, радио ва телевидение мажмуаси тушунилади. Марказлашган билдириш тизими республика, вилоят, туман, шаҳар, иншоот миқёсида тузилади. Аҳолига марказлашган ҳолда хабар бериш тизимининг махсус жиҳозланган техник воситалари Фавқулодда вазиятлар вазирлигининг ҳудудий бошқармалари тасарруфида бўлади. Бу техник воситалар қоида бўйича Ўзбекистон почта ва телекоммуникация агентлиги корхоналарида жойлаштирилади. Хабар бериш аппаратлари фавқулодда вазиятлар шаҳар (туман) бўлимларида ўрнатилади. Агарда бундай бўлимлар мавжуд бўлмаса кечаю-кундуз тезкор навбатчилик ташкил қилинган жойларга ўрнатилади. Марказлашган хабар бериш тизими сиренанинг овози шаҳар, туман, вилоятнинг барча аҳолиси этиборини жалб қилиш имкониятига эгаллиги; уни ҳам тинчлик даврида - табиий офат, авариялар содир бўлганда, ҳам харбий даврда *қўллаш* мумкинлиги; алоқа ва радио тармоқлари орқали оғзаки ахборотлар олиш имкониятига эгаллиги билан қулай саналади.

Хабар беришнинг чекланган (локал) тизимлари. Ҳалокатли сув босиш эҳтимоли бор ҳудудларда, атом энергетикаси объектлари ва кимёвий хавфли объектлар турган жойлашда аҳолига тезроқ хабар бериш учун, айниқса Чернобил воқеасидан кейин, билдириш локал тизимлари яратиш масаласига алоҳида эътибор бериладиган бўлди. Бундай тизимлар ёрдамида авария содир бўлган объектдаги ишчи хизматчиларгагина эмас, балки захарланиш,

вайрон бўлиш ёки ҳалокатли сув босиш эҳтимоли бор ҳудудга тушиб қоладиган аҳолига ҳам вақтида хабар бериш мумкин бўлади.

Локал тизимлар одатда, сигнал берувчи қурилмалар(датчиклар)дан бошланади. Улар кимё иншоотларга “тўғонлар корпусига ўрнатиб қўйилади. Сигнал датчиклардан навбатчи диспетчерга тушади, у иншоотда рўй берган фавқулодда вазият ҳақида П-164 бошқариш пулти электрон қурилмали иншоотдаги циркуляр чақириш қурилмалари ва П-164-П узатгич (передатчик) орқали телефонлар ва радиокарнайлар орқали эълон қилади.

П-164-П узатгич зарарланиш (сув босиш) эҳтимоли бор ҳудудда яшаб турган аҳолига хабар беришнинг локал тизими П-160 апаратини улаб, радиотрансляция каналларини, электр сиреналарини ва кўчадаги радиокарнайларни ишга туширади.

Аҳолини фавқулодда вазиятлардан огоҳлантиришда хабар бериш аҳолига тушунарли, аввалдан белгиланган шартли сигналлардан (сирена овози, корхона ва муассасалардан бериладиган сигналлар) бошланади.

Алоқа воситалари ва хабар бериш усуллари аввалдан режалаштирилган ва ташкил қилинган бўлиши керак. Фуқаро муҳофазаси тадбирларини ўтказишнинг барча режимларида алоқа ва хабар бериш воситалари асосий ўринни эгаллайди. Хар қандай хавф-хатар ҳолатида электр сиреналари ишга туширилади. Уларга корхоналарнинг узук-узук гудоклари жўр бўлади. Фуқаро муҳофазасининг «Дикқат барчага!» деган янги сигнали ана шу.

Хужум хавфи вақтида ҳаракатланиш. Халқаро шароитларда ва уруш хавфи бўлса, аҳоли ҳукумат қарорига мувофиқ хужум хавфи тўғрисида огоҳлантирилади. Мамлакат аҳолисини огоҳлантириш маҳаллий ҳокимият органлари ва фуқаро мудофааси радио узатиш тармоқлари, телевидение ва бошқа оммавий ахборот воситалари орқали амалга оширилади.

Радиоузатиш тармоқлари орқали бундай хавф тўғрисида хабар олгач, радиоприёмниклар доимо янги хабарларни олиш ва фуқаро муҳофазаси огоҳлантириш сигналларини эшитиш мақсадида ёқилган ҳолда туриши зарур.

Кўчма алоқа воситалари сифатида автомобиллар, мотоцикллар, вертолётлар ва югурдаклардан фойдаланилади.

Ҳозирги шароитда қарши ҳужум давомийлигини аниқлаш жуда мушкул. Бу давр бир неча кунга чўзилиши мумкин. Шу боис, қисқа вақт ичида ҳужум хавфи сезилиши билан тез ва аниқ ҳаракатланиш зарур. Бундай шароитда ҳар бир фуқародан юқори тайёргарлик ва ташкилотчилик, мақсадга йўналтирилган ҳаракат, мустақил қарор қабул қилиш талаб этилади. Қисқа вақт ичида ўзингизни ҳимоя қилишингиз, оила аъзоларингизга ёрдамлашингиз, ўқув юрти ёки аҳоли пунктларида тайёргарлик ишларида иштирок этиш зарур.

Қарши ҳужум хавфи вақтида қатор тадбирларни амалга оширишда иштирок этиш лозим. Яқин жойдаги бошпана ва унга бориш йўлини дарҳол аниқлаш керак.

Ўқув юрти ёки бошқа шароитлар яратилган жойларда дарҳол яқин ҳимояланиш воситалари, тиббий ҳимоя воситаларини олиш ва уларни фойдаланишга тайёрлаш зарур. Уйда ва таълим муассасасида хоналарни герметизациялаш ишларида, шунингдек, озиқ-овқат маҳсулотларни ва ичимлик сувини радиоактив моддалар ва заҳарловчи моддалардан муҳофаза қилишда иштирок этиш.

Ёнғиндан ҳимояланиш мақсадида ёнғинга қарши тадбирлар ўтказилади. Шу билан бир вақтда ҳимоя иншоотлари (панажой, радиацияга қарши муҳофаза иншооти) аҳолини қабул қилишга тайёрланади.

Фавқулодда вазият хавфи туғилганда ва содир бўлганда хавф даражасини кўрсатадиган иккита билдириш режими белгиланган:

1. Юқори тайёргарлик режими.
2. Фавқулодда режим.

Бундай ҳолларнинг ҳаммасида ҳокимиятларга, тузилмаларга, ҳуқуқ-тартибот органлари(ИИ, прокуратура)га, тиббий хизматга, ёнғин хавфсизлиги хизматига ва давлат кузатиш хизматига хабар берилади.

Ахборот манбалари (датчиклар) бевосита кўчки (сел) хавфи бор жойларга ўрнатилади. Ахборот кузатиш постига келади, кузатиш пости навбатчиси телефонда маҳаллий ҳокимиятлар ва хавф остидаги муассасаларнинг бевосита ўзини хабардор қилади, шунингдек сиреналарни ва ёруғлик сигналларини ишлатиб юборади. Шу билан бир вақтда кузатиш станцияси навбатчисига рўй берган ҳодиса ҳақида ахборот беради, туман фавқулодда вазиятлар бўлимини, туман ҳокимиятини, Ички ишлар бошқармаларини, прокуратура, тиббий хизматни, ёнғинга қарши кураш хизматини ва давлат кузатиш хизматини хабардор қилади.

"Ҳаво ҳужуми!" сигнали барча аҳолига берилади. Телевизор ёки радиотрансляция тармоқлари орқали қуйидагича матн берилади: **«Диққат! Диққат! Фуқаролар! Ҳаво ҳужуми! Ҳаво ҳужуми!»**. Бу билан бир вақтда сирена товуши ва бошқа воситалар ҳам жўр бўлади.

Ушбу сигналдан сўнг турли объектларда иш, транспорт воситалари тўхтатилиб, аҳоли ҳимоя қурилмаларига яширинади. "Ҳаво ҳужуми!" сигнали инсонлар ҳаётига ҳар қандай жойда ва қутилмаган вақтда хавф туғдириши мумкин. Ҳар қандай ҳолатда фикрингизни жамлаб, тез ҳаракат қилиш, тушкунликка тушмаслик зарур. Сигнал бўйича қатъий тартибда ўзини тутиш қоидаларга амал қилган ҳолда ҳаракатланиш инсонларнинг нобуд бўлишини маълум даражада камайишида аҳамияти камайишига.

"Радиациявий хавф!" сигнали аҳоли яшаш жойида радиоактив зарарланиш хавфи вужудга келган вақтда берилади. У аҳолига маҳаллий радио ва телевидение тармоқлари орқали берилади. Сигнални эшитгач, ҳар бир фуқаро қуйидагиларни амалга ошириши зарур:

- респираторни кийиш (пахта-докали боғич), газниқобни гайёрлаш ва шунингдек, тери ҳимоя воситаларини кийиш;
- олдиндан тайёрланган озиқ-овқат ва сув захираларини, гиббиёт воситаларини, ҳужжатларни олиш ва бошпана ёки радиацияга қарши бошпаналарга яшириниш зарур.

"Кимёвий хавф!" сигнали кимёвий ёки бактериологик заҳарланиш хавфи вужудга келганда берилади. Ушбу сигналдан сўнг дарҳол:

- газниқоб кийиш, зарур ҳолларда тери ҳимоя воситаларини ҳам кийиш лозим;
- дастлабки имкониятлардаёқ, ҳимоя қурилмаларига яшириниш керак;
- агар ҳимоя иншооти яқинида бўлмасангиз, аэрозол заҳарловчи моддалар ва бактериал воситалардан сақланиш мақсадида яшаш жойларига, ишлаб чиқариш ва бошқа иншоотларга яшириниш мумкин.

Аҳолини фавқулодда вазиятлардан ўз вақтида огоҳ этиш, юзага келадиган хавф миқдорини камайтиришда муҳим аҳамиятга эга. Шу боис, юзага келган ҳолатдан аҳолини тез ва тўлиқ хабардор қилиш улар хавфсизлигини таъминлашнинг муҳим шарти саналади. Аҳолини огоҳлантиришнинг асосий усуллари турли фавқулодда вазиятларда хабарларни алоқа узатиш тармоқлари, шунингдек, маҳаллий радиостанциялар телевидениелар орқали узатиш ҳисобланади.

Талабаларнинг ўз-ўзини назорат қилиш учун саволлар

1. Сизнинг шаҳрингизда аҳолини хавфдан огоҳлантириш қандай амалга оширилади?
2. Аҳолини фавқулодда вазиятлардан огоҳлантиришнинг қандай воситалари мавжуд?
3. Аҳолини фавқулодда вазиятлардан огоҳлантириш усуллари ҳақида гапириб беринг?
4. Турли фавқулодда вазиятларда аҳолини огоҳлантириш тартиби ҳақида гапириб беринг?
5. Аҳоли яшаш пунктида радиоактив зарарланиш хавфидан огоҳлантириш тўғрисида оғзаки ахборот тайёрланг?
6. Аҳолини эвакуация қилишнинг қандай усул ва воситалари мавжуд?
